

EGALITATEA DE GEN ȘI EDUCAȚIA PENTRU EGALITATE DE GEN - ROLUL ONU

ANCA MOȚ*

Abstract:

Gender equality is a fundamental human right and a prerequisite for achieving a democratic, solid and sustainable society, but although important progress has been made in different areas, gender equality continues to be one of the major global challenges. There are still in today's society gender stereotypes, mentalities, customs, prejudices and sexist manifestations that limit women and men to traditional roles and the possibilities, especially of women, to fully exercise their fundamental rights and which are an obstacle to achieving gender equality.

The education system plays an essential role not only in producing and reproducing these inequalities, but also in transforming the system of values and the behavioral patterns and in promoting the gender equality paradigm.

Achieving equality between women and men is a priority for the UN which, since its creation, has been actively involved in combating all forms of discrimination based on sex.

Keywords: gender equality, gender equality education, international norms to promote the gender equality paradigm

Résumé:

L'égalité entre les femmes et les hommes est un droit fondamental de l'homme et l'une des conditions pour la réalisation des sociétés démocratiques, solidaires et durables, cependant, malgré les progrès importants accomplis dans différents domaines, l'égalité entre les sexes demeure un grand défi global. Il existe encore dans la société contemporaine des stéréotypes de genre, des mentalités, des coutumes, des préjugés et des manifestations sexistes qui limitent les femmes et des hommes à des rôles traditionnels qui restreignent leurs possibilités, surtout des femmes, d'exercer pleinement leurs droits et qui sont un obstacle pour la réalisation de l'égalité de genre.

Le système d'éducation a un rôle essentiel non seulement dans la production et la reproduction de ces inégalités, mais aussi dans la transformation des valeurs et des modèles de comportement et la promotion du paradigme de l'égalité des genres.

La réalisation de l'égalité entre les femmes et les hommes est une priorité pour l'ONU qui, depuis sa création, s'implique activement dans la lutte contre toutes les formes de discrimination basée sur le sexe.

Mots-clés: égalité de genre, éducation pour l'égalité de genre, normes internationales de promotion du paradigme de l'égalité de genre

Introducere

În ciuda afirmării principiului egalității între femei și bărbați în toate domeniile, a existenței de texte instituționale și juridice care condamnă și combat inegalitățile de gen, deși s-au înregistrat progrese, în special în ultimele două decenii, pentru eliminarea disparităților dintre sexe și atingerea egalității, aceste inegalități continuă să se manifeste în societatea actuală în toate sferile de activitate, divizarea societății în funcție de sex fiind încă puternic înrădăcinată în practica socială.

Inegalitatea dintre femei/fete și bărbați/băieți, sub toate formele ei, afectează drepturile fundamentale ale omului și, implicit, dreptul la o educație inclusivă de calitate. Această problemă a inegalităților dintre femei/fete și bărbați/băieți în domeniul educației este esențială, ca punct de plecare și ca precondiție pentru combaterea inegalităților dintre sexe din toate domeniile de activitate:

profesional, economic, social.

Școala, alături de familie, de societate în general, are un rol important nu numai în producerea și reproducerea inegalităților, dar și în combaterea acestora, sistemului de educație și de formare revenindu-i responsabilități esențiale în realizarea unei educații egalitare și inclusive.

Promovarea egalității de gen prin educație este o prioritate atât la nivel național cât și internațional. ONU, încă de la crearea sa s-a implicat activ, juridic și politic, în efortul global de apărare și promovare a egalității între femei și bărbați.

Studiul este structurat în două părți: prima parte abordează problematica egalității de gen și a educației de gen - importanta și actualitatea tematicii, precizări conceptuale, rolul școlii în promovarea egalității de gen și partea a doua în care sunt prezentate principalele norme și mecanisme internaționale elaborate la nivelul ONU referitoare la promovarea egalității de gen în și prin educație.

* Asist. univ. dr., e-mail: anca.moț@irido.ro.

Actualitatea problematicii egalității de gen

Importanța problematicii inegalității de gen în educație derivă din actualitatea și gravitatea fenomenului. Astfel, așa cum arată un raport ONU referitor la Obiectivele Mileniului din 2015, cei mai expuși inegalității în domeniul educației sunt fetele, în special cele din mediul rural și din țările slab dezvoltate, dar și copiii din regiunile afectate de conflicte militare și copiii cu dizabilități, aceștia fiind, la nivel global, cel mai puțin școlarizați.¹

Din această cauză, fetele continuă să fie majoritare printre copiii neșcolarizați și femeile reprezintă încă 2/3 din adulții care nu posedă competențe de bază în lectură, scriere și calcul. În același timp, o serie de date arată că și băieții și bărbații se pot afla în situații defavorizate, în special în învățământul secundar și superior (acces la educație, calitatea educației, reușita școlară). Inegalitățile de gen în materie de educație nu sunt specifice numai țărilor în curs de dezvoltare și nu privesc doar fetele și femeile. Discriminarea, violența, stereotipurile bazate pe gen în domeniul educației și disparitățile dintre genuri pe/în planul rezultatelor (la) educației se întâlnesc în toate țările, indiferent de nivelul de dezvoltare economică sau de nivelul sistemului de educație, aspecte ce constituie o preocupare la nivel mondial.²

Inegalitatea de gen din domeniul educației are efecte evidente asupra vieții profesionale: la nivel global, în ciuda proclamării valorilor de egalitate între indivizi și a existenței legislațiilor favorabile egalității salariale, femeile se confruntă mai des cu șomajul și ocupă locuri de muncă precare sau mai puțin remunerate (63% din posturile administrative și de susținere), în timp ce bărbații ocupă preponderent posturile de conducere.³

Și alte studii pun în evidență amploarea acestui fenomen. În acest sens, o serie de

¹ Raport ONU privind Obiectivele Mileniului din 2015, în versiune franceză, <http://www.un.org/fr/millenniumgoals/reports/2015/index.shtml>.

² Planul de acțiune UNESCO, p. 32.

³ Raport anual al ONU - Femei 2017-2018 referitor la emanciparea femeilor și egalitatea sexelor, în versiune franceză, <http://www.unwomen.org/-/media/annual-report/attachments/sections/library/un-women-annual-report-2017-2018-fr.pdf?la=en&vs=420>.

documente UNESCO arată că, în ciuda importantelor progrese realizate în domeniul educației⁴, numeroase fete și femei sunt încă private de o educație de calitate, există încă inegalități care îmbracă diferite forme și se manifestă în toate aspectele educației (acces la educație, finalizare studii, programe de studii, materiale didactice, rezultate școlare, alegerea unei cariere).⁵

De asemenea, și la nivelul UE o analiză comparată a inegalității dintre bărbați și femei pentru anul 2009 arată următoarea situație: deși rata de angajare a femeilor a crescut și deși femeile reprezintă majoritatea studenților și a absolvenților de studii universitare, totuși poziția acestora rămâne inferioară în raport cu poziția bărbaților: femeile câștigă în medie cu 17% mai puțin decât bărbații; femeile sunt în continuare subreprezentate în posturi de decizie în domeniul economic și politic, cu toate că proporția lor în aceste posturi a crescut în special după anul 2000; repartitia responsabilităților familiale este în continuare inegală între cele două sexe și defavorabilă femeilor; riscul sărăciei și excluziunii este mai ridicat pentru femei; femeile continuă să fie principalele victime ale violenței cu caracter sexist, iar fetele sunt mai vulnerabile la traficul de ființe umane.⁶

Deoarece inegalitățile și discriminările din domeniul educației sunt o frână nu numai în calea dezvoltării indivizilor, dar și un obstacol pentru dezvoltarea economică și socială, garantarea unei educații de calitate pentru toți este indispensabilă realizării unor societăți durabile și democratice, deschise și echitabile.

⁴ În ultimii 10 ani, în domeniul educației, au fost realizate progrese în următoarele direcții: îmbunătățirea nivelului de acces al fetelor și femeilor la educație; creșterea ratei de școlarizare în învățământul primar la nivel mondial de la 79% (1999) la 88% (2010); creșterea ratei de școlarizare în învățământul secundar de la 56% (1999) la 69% în anul 2010. Conform Planului de acțiune UNESCO pentru promovarea Egalității de gen (2014-2021), p. 32, <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227222f.pdf>.

⁵ A se vedea *Atlas mondial de l'égalité de genre dans l'éducation*, UNESCO, 2012, http://www.genreenaction.net/IMG/pdf/1_Atlas_mondial_de_l_egalite_des_genres_dans_l_education-2.pdf.

⁶ Raport Eurydice 2010, *Différences entre les genres en matière de réussite scolaire: étude sur les mesures prises et la situation en Europe*. Acest raport este contribuția rețelei Eurydice la dezbaterile referitoare la gen în materie de educație, <http://eacea.ec.europa.eu>

Aceste obiective fac din tema egalității de gen o problemă de actualitate, necesară și prioritară.

Câteva precizări conceptuale

Studiile de gen

În condițiile în care există și se manifestă inegalități în numeroase domenii (alegerea carierei, a traiectoriilor profesionale, în sfera politică sau privată) studiile din domeniul științelor sociale (sociologie, psihologie, drept), dar și din sfera deciziei politice, acordă o atenție deosebită aspectelor legate de sex și gen.

Teoria genurilor și studiile de gen, în general, s-au impus treptat în domeniul cercetării. Studiile centrate pe analiza locului și rolului femeilor și bărbaților în diferite domenii sociale, și în general pe condiția femeii în societatea occidentală, au fost elaborate în jurul unor teze care explică construcția identității sexuale plecând de la factori nebiologici.

Apărute în SUA în anii 1960-70 ca un câmp pluridisciplinar de cercetare a raporturilor dintre sexe, studiile de gen (*genre studies*) de inspirație feministă repun în discuție viziunea care promovează perspectiva dominant masculină în cunoașterea academică, cunoscând un mare succes în universitățile americane prin crearea de cursuri specializate, publicarea de reviste, organizarea de dezbateri. Importanța acestor studii este de a fi contribuit la critica unor stereotipuri și prejudecăți cât privește diferența dintre sexe și a funcțiilor și valorilor atribuite fiecărui sex. Specific anglo-saxone, aceste studii au cunoscut un succes relativ în alte contexte, teoriile de gen provocând dezbateri și polemici intense până la impunerea lor definitivă în anii 2000. Astăzi ele sunt în centrul a numeroase dezbateri și controverse, polemicile recente referitoare la teoria genului fiind utilizate în scopuri politice.⁷

⁷ În anul 1955, John Money a formulat pentru prima dată o definiție a rolului genurilor (*genre roles*) în studii din domeniul medical utilizând termenii „sex” și „gen” pentru a diferenția sexul biologic și identitatea sexuală. În anii 1970, studiile feministe reiau conceptual de gen dintr-o perspectivă critică și se îndepărtează radical de concepția normativă a lui John Money. Astfel, Simone de Beauvoir, în celebra sa lucrare *Le Deuxième sexe* (Al doilea sex, tradusă și în limba română), prin fraza cheie „On ne naît pas femme, on le devient” (Nu ne naștem, ci devenim femeie), denunță rolul societății în construcția de identități explicând modul în care civilizația și educația acționează asupra copiilor orientându-i către un rol

Sex vs. gen. Termenul gen

Toate societățile sunt organizate pe baza acestei prime diferențieri sociale, adică divizarea indivizilor în două categorii: masculin și feminin și, în funcție de apartenența la una din aceste categorii, societatea recunoaște indivizilor capacități specifice și are așteptări diferite cât privește comportamentele și atitudinile. Concret, drepturile și îndatoririle indivizilor, rolurile lor sociale, economice și politice sunt diferite încă din copilărie și apoi de-a lungul întregii vieți.

În timp ce sexul trimite la diferențe biologice între bărbați și femei, și trimite la diferențe observabile (morfologice, psihologice), genul trimite la roluri socialmente construite pentru cele două sexe. Aceste roluri sunt determinante pentru modul în care persoanele se definesc ele însele dar și pentru modul în care sunt definite de ceilalți. Aceste roluri sunt învățate, ele sunt diferite în funcție de culturi și epoci. Ele sunt construite istoric, social și cultural și opuse astfel unui fapt natural care este sexul.⁸

Astăzi termenul gen are două sensuri. Într-o primă accepțiune psihologică, genul trimite la un ansamblu de caracteristici psihologice și comportamentale care diferențiază bărbații de femei, adică se referă la atributele proprii femeilor și bărbaților. Aceasta este definiția biologică, naturalistă, a genului. Conform acestei concepții, bărbații și femeile sunt diferiți prin ordinea naturală a lucrurilor și aceasta este viziunea acceptată și promovată pe larg astăzi. Al doilea sens este de natură socio-politică și provine din studiile feministe. În această perspectivă, genul este o construcție socială. Spre deosebire de concepțiile care atribuie

masculin sau feminin. În anul 1972, sociologul Ann Oakey reia noțiunea de gen pe care o analizează plecând de la distincția dintre natură și cultură și afirmând că genul nu are origine biologică. A se vedea pentru conceptul de „gen”, evoluția terminologiei specifice teoriilor de gen, în general pentru teoriile feministe (*women's studies*) *Théorie du genre. Cours universitaire développé par l'UNESCO*, UNESCO, în special pp. 10-14,

http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/BSP/GENDER/PDF/L1final_01.pdf

⁸ A se vedea Rodat, S., „De la rolurile și identitățile de gen la modelele „doing gender” și „undoing gender”, în *Revista română de sociologie*, anul XXVIII, nr.3-4, București, 2017, pe http://www.revistadesociologie.ro/sites/default/files/07-sr_odat_0.pdf.

caracteristici imuabile bărbaților și femeilor, în funcție de caracteristicile lor biologice, studiile de gen afirmă că nu există o esență a „feminității” și a „masculinității” ci o deprindere prin învățare de-a lungul vieții a unor atitudini și comportamente socialmente acceptate. Genul este un sistem de norme de sex ierarhizat care produce inegalități fiind astfel un raport de putere.⁹

Roluri de gen și construcția identității de gen

Cercetările referitoare la gen arată că masculinul și femininul nu sunt categorii naturale ci norme sociale, produse de cultură. Noțiunea de „rol de gen” este precursora conceptului de „gen”.

Rolurile sexuate/de gen determină ansamblul instituțiilor – socio-politice, economice, juridice, simbolice (printre care familia, școala, sfera muncii, cultura) după un sistem inegalitar care influențează conduitele și caracteristicile individuale și colective și produc inegalități de tratament la nivelul societății și familiei. Cu alte cuvinte, normele definesc modelul de feminitate și de masculinitate cărora indivizii trebuie să se conformeze într-o societate, anumite conduite și comportamente fiind prescrise încă din copilărie și apoi consolidate de-a lungul întregii vieți. Astfel, societatea construiește o diferențiere ierarhizată între indivizii aparținând celor două sexe, prin producerea și întreținerea unor reprezentări clasice care influențează dezvoltarea și alegerile indivizilor în sfera privată și publică.¹⁰

Dezvoltarea identității de gen (adică achiziția rolurilor de sex/gen) și construcția identității sexuate/ de gen este abordată în numeroase studii care au stabilit că rolurile exercitate în funcție de sex sunt în funcție de

⁹ A se vedea Nicholson, L., și Vuille, M., „Comment interpréter le genre”, în *Nouvelles Questions Féministes*, vol. 28/3, 2009, <https://www.cairn.info/revue-nouvelles-questions-feministes-2009-3-page-62.htm>. A se vedea de asemenea Malbois, F., „Les paradigmes de l'égalité/différences et du sexe/genre. Ou les deux réponses du féminisme occidental à l'énigme de la „différence des sexes”, în *Nouvelles Questions Féministes*, vol. 21 (1), 2002, <https://www.cairn.info/revue-nouvelles-questions-feministes-2002-1-page-81.htm>.

¹⁰ A se vedea Gausse, M., „L'éducation des filles et des garçons: Paradoxes et inégalités”, în *Dossier IFE* no. 112, oct. 2016, Paris, <https://edupass.hypotheses.org/1036>.

șteptările culturale și sociale față de indivizi care aparțin unor categorii diferite de sex. Altfel spus, feminitatea și masculinitatea sunt modele sociale normative care nu se dezvoltă natural, ele sunt deprinse (achiziționate). Identitatea de gen definește modele de feminitate și de masculinitate într-un context cultural dat și sunt în legătură cu trăsăturile psihologice și comportamentale, dar și cu rolurile sociale și activitățile rezervate fiecăruia dintre sexe. Identitatea de gen definește îndatoriri, responsabilități, constrângeri diferite pentru femei și bărbați într-un spațiu socio-cultural care, prin socializare (care începe în familie, încă din copilăria timpurie) sunt interiorizate ca naturale.¹¹

Sexismul vs. egalitate de gen

Sexismul este o reprezentare sexuală a societății. Ca și rasismul, această viziune este un factor de discriminare, de devalorizare a unui sex în raport cu altul. Având la bază teoriile sexiste, sexismul susține și promovează existența unor roluri și funcții sociale specific feminine justificând tratamentul diferențiat și menținerea inegalităților sociale dintre sexe. Cu alte cuvinte, sexismul, afirmând existența unui „natural feminin” al funcțiilor sociale, încurajează femeile și fetele să-și adapteze comportamentul la cerințe stereotipe (pe plan fizic, social și la nivelul competențelor profesionale sau școlare), contribuind astfel la perpetuarea inegalităților de gen care se adaugă celorlalte tipuri de inegalități, economice, geografice.¹²

Sexismul numit „ostil” se manifestă prin acte de hărțuire sexuală, limbaj și stereotipuri sexiste, atitudini, comportamente și practici fațăș negative față de sexul opus (în principal față de femei), în timp ce sexismul numit „binevoitor” este o viziune mai subtilă de menținere, tot prin promovarea unor stereotipuri, a inegalităților dintre femei și bărbați.¹³

Spre deosebire de sexism, egalitatea de gen propune o nouă înțelegere a inegalităților dintre

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ A se vedea Sarlet, M. și Dardenne, B., „Le sexisme bienveillant comme processus de maintien des inégalités entre les genres”, în *L'Année Psychologique*, PUF, vol.112(3), 2012, <https://www.cairn.info/revue-l-annee-psychologique1-2012-3-page-435.htm>.

femei și bărbați. Bipolarizarea între femei și bărbați care este însoțită în orice societate de ierarhizare, nu este considerată naturală, relațiile de inegalitate între bărbați și femei (dominația masculină și subordonarea feminină) nu sunt deci nici predeterminate nici imuabile. De aceea, paradigma egalității de gen este o viziune care favorizează și promovează egalitatea de drepturi între bărbați și femei, a egalității de șanse și oportunități în toate sferile de activitate pentru persoane, bărbați și femei, care au nevoi specifice și capacități diferite. Principiul egalității de gen înseamnă promovarea atât a libertății individuale dar și a pluralității (diversității) modelelor sociale și familiale realizându-se un respect egal față de toți, respect al intereselor, al nevoilor și al priorităților fiecărui sex. Egalitatea de gen este o abordare opusă discriminării și inegalităților bazate pe sex. Paradigma *egalității de gen* este astfel un obiectiv prioritar și una din valorile fundamentale ale societății actuale, punerea ei în practică fiind o garanție a unei societăți democratice.

Rolul școlii în promovarea egalității de gen

Instaurarea unei societăți inclusive cere un efort important și constant din partea întregii societăți pentru a schimba atitudinile bazate pe stereotipurile de gen care contribuie, încă, în mare măsură la inegalitățile dintre bărbați și femei, educația având un rol major în acest proces.

Într-adevăr, alături de familie, de media și de alte instituții de socializare, școala, prin misiunea sa, este nu numai un instrument de educație, un loc de predare de cunoștințe, dar și de transmitere de modele de comportament social, de norme și valori. Ea este, astfel, un instrument de schimbare socială, de producere și transmitere de stereotipuri și prejudecăți legate de sex, dar și un instrument de transformare a acestora, de promovare a egalității de gen.

Școala ca producător de stereotipuri

Întrucât societatea modernă este încă marcată de stereotipuri de gen și de sexism și sistemul de educație, ca parte a sistemului social global, reflectă și reproduce aceste valori și modele culturale. Școala, alături de familie și de mediul social în sens larg, participă și contribuie

la construcția și reproducerea normelor și rolurilor de gen, la crearea de coduri legate de aceste stereotipuri și prejudecăți.

Astfel, stereotipurile de gen sunt transmise copiilor încă de la o vârstă fragedă de către părinți, familia transmițând convingeri, valori și concepții tradiționale care de multe ori sunt contrare principiilor sistemului de educație, dar pe care acesta nu reușește să le elimine prin socializarea educativă. Apoi, aceste comportamente și atitudini sexiste sunt consolidate prin media și rețelele de socializare care contribuie la dezvoltarea tinerilor și care au o influență puternică asupra formării acestora influențând, fie direct, fie ca modele de identificare, alegerile personale sau educative ale copiilor și adolescenților în timpul anilor de școlarizare. Însă multe din aceste noi mijloace de informare și divertisment perpetuează și consolidează stereotipurile de gen sau construiesc noi modele de feminitate și de masculinitate vehiculate apoi prin școală. Hărțuirea electronică este unul din produsele cele mai insidioase ale noilor mijloace media de comunicare socială care se manifestă în școală.

Școala contribuie astfel la perpetuarea de mentalități și atitudini sexiste, la discriminarea față de fete și femei. O serie de rapoarte și studii arată că limbajul și stereotipurile sexiste, hărțuirea sexuală și discriminarea, continuă să fie frecvent întâlnite în școli. Iar faptul că aceste comportamente și acest tip de atitudini se pot observa în mod regulat și sunt tolerate le fac normale și acceptabile pentru mulți tineri. Aceste stereotipuri perpetuează mentalitățile și ideile tradiționale asupra modului în care societatea concepe bărbații și femeile.¹⁴

Această situație se perpetuează și continuă să fie preocupantă, în ciuda unor măsuri și acțiuni realizate la nivel național, regional sau internațional în domeniul luptei inegalităților de gen în școală. De exemplu, o anchetă a Consiliului Europei arată ca școala nu este încă o prioritate în politicile naționale de promovare în mod integrat a egalității de gen.¹⁵ Alte studii

¹⁴ Este ceea ce arată un studiu considerat de importanță majoră publicat în anul 2017 de către Nation Education Union (NEU) și UK Feminista referitor la sexismul în școală și intitulat *It's Just Everywhere. A study on sexism in schools - and how we tackle it*, <https://neu.org.uk/sites/neu.org.uk/files/sexism-survey-fe-minista-2017.pdf>.

¹⁵ A se vedea Raportul Consiliului Europei (Comisia

au atras atenția ca numai unele state au repus în discuție și au aplicat măsuri care să elimine stereotipurile sexiste existente în sistemul de educație.¹⁶

Școala - instrument de luptă contra inegalităților bazate pe gen și vector al promovării egalității de gen

În aceste condiții, obiectivul major la societății și al școlii este să promoveze o educație bazată pe egalitatea de gen. Având în vedere că deplina realizare a egalității de gen este o caracteristică fundamentală a ansamblului de drepturi și libertăți fundamentale, promovarea sistematică și efectivă a acestui principiu este esențială într-o societate democratică, iar la realizarea acestui scop școala este chemată să-și aducă contribuția esențială. Întreg sistemul de educație trebuie să vehiculeze reprezentări care promovează drepturile omului, deci cele care favorizează egalitatea între ființele umane, prejudecățile și discriminarea fiind violări ale drepturilor omului.

În acest fel, fiind un vector de egalitate între sexe, școala poate răspunde obiectivelor educației pentru toți, inclusive și de calitate – obiectiv esențial al unei societăți durabile. Procesul educativ în general trebuie să fie bazat pe principiile și valorile drepturilor omului, ceea ce implică eliminarea oricăror forme de intoleranță. Prejudecățile și stereotipurile sunt o amenințare pentru drepturile și libertățile fundamentale și încurajează atitudini negative și comportamente violente.

Principiile care trebuie să ghideze acțiunile de combatere a stereotipurilor de gen și a violenței sexuale în școală sunt: 1) să susțină și să promoveze aplicarea unei abordări integrate a egalității de gen 2) evaluarea și revizuirea programelor școlare în așa fel încât să fie

pentru Egalitate între bărbați și femei) prezentat la Conferința de la Helsinki (9-10 oct. 2014) intitulat *Lutter contre les stéréotypes de genre dans et par l'éducation*, <https://rm.coe.int/1680590fe3>.

¹⁶ Raportul realizat de Eurydice în anul 2010 intitulat *Différences entre les genres en matière de réussite scolaire: étude sur les mesures prises et la situation actuelle en Europe*, Agence exécutive „Éducation, audiovisuel et culture”, care este o sinteză având ca obiectiv evaluarea modului în care inegalitățile de gen influențează reușita școlară în statele europene, în special cap. 4 (l'Éducation de genre et l'organisation de l'école: programmes d'étude, orientation et climat scolaire), <http://www.genreenaction.net/IMG/pdf/120FR-2.pdf>

integrată dimensiunea egalității de gen; 3) luarea de măsuri concrete pentru difuzarea acestei abordări integrate a egalității de gen în ansamblul sistemului școlar; 4) implicarea tuturor actorilor în aceste acțiuni (cadre didactice, părinți, conducători de școli) care trebuie să beneficieze de o formare axată pe promovarea și susținerea principiilor egalității de gen în sistemul educativ; 5) producerea de studii, analize, evaluări ale programelor și acțiunilor realizate în acest domeniu; 6) susținerea financiară și suport activ al acestor acțiuni din partea autorităților naționale în cooperare cu organismele internaționale implicate în această materie.¹⁷

Câteva din direcțiile concrete de acțiune pentru realizarea egalității de gen în educație sunt: adaptarea conținutului programelor, a modelelor pedagogice, a procesului educațional, a sistemului de reguli formale și informale, la exigentele egalității de gen; transformarea modelelor de interacțiune între diferiți actori din educație (modele de adresare, modele de atenționare); transformarea culturii școlare; adaptarea pregătirii cadrelor didactice, creșterea conștientizării acestora cât privește reprezentările de gen pe care le promovează; creșterea rolului educației civice (educație pentru drepturile omului, educație pentru cetățenie) în vederea modificării mentalităților și comportamentelor, atât în sfera privată cât și în cea publică (socială, profesională).¹⁸ Acționând în aceste direcții, școala, educația în general, devin factori efectivi de realizare a egalității între femei și bărbați și pot contribui concret la lupta contra discriminării și la eliminarea stereotipurilor de gen și a homofobiei.

Rolul ONU în promovarea egalității de gen și a educației pentru egalitate de gen

Egalitatea între femei și bărbați, ca și accesul

¹⁷ A se vedea Raportul *Lutter contre les stéréotypes de genre dans et par l'éducation*, Comisia pentru egalitate între bărbați și femei, Consiliul European, <https://rm.coe.int/1680590fe3>.

¹⁸ Pentru acțiunile întreprinse în direcția întăririi și promovării egalității de gen în domeniul educației în context românesc (studii, cercetări, concluzii analize, studii statistice) a se vedea *Perspective asupra dimensiunii de gen în educație*, Institutul de Științe ale Educației, UNICEF, București, 2004, <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/perspective-asu-pra-dimensiunii-de-gen-in-educație.pdf>.

la educație, sunt drepturi ale omului consacrate prin documentele internaționale. În viziunea ONU, egalitatea între sexe desemnează egalitatea de drepturi, de responsabilități și de șanse ale femeilor și bărbaților. Ea presupune că interesele, nevoile și prioritățile femeilor/fetelor sunt recunoscute și luate în considerare ca parte a drepturilor omului și ca o condiție prealabilă, și un indicator, al unei dezvoltări durabile axate pe ființa umană.

În ultimele decenii ONU a făcut importante progrese în apărarea și promovarea egalității între femei și bărbați. Astfel, Adunarea generală a ONU a creat agenția ONU - Femei (ONU-Femmes/UN Women) ca entitate având ca scop coordonarea activităților ONU legate de problematica egalității între sexe. Concret, ONU - Femei are ca obiective : eliminarea oricăror forme de discriminare față de femei/fete, emanciparea femeilor și realizarea egalității între femei și bărbați ca parteneri și beneficiari ai dezvoltării, ai drepturilor omului, ai păcii și securității.¹⁹

Apărarea și promovarea egalității între sexe, ca și accesul la educație, considerate drepturi ale omului, au la bază instrumente și mecanisme internaționale, printre acestea cele mai importante fiind:

Convenția ONU privind eliminarea oricăror forme de discriminare față de femei (1979)²⁰

Convenția reprezintă instrumentul juridic fundamental cel mai complet care promovează cauza femeilor. Ea analizează în detaliu semnificația noțiunii de egalitate și mijloacele de a o realiza, fiind astfel nu numai o declarație internațională privind drepturile femeilor, dar și un Program de acțiune pentru egalitate (enunțat în 14 articole) prin care aceste drepturi pot fi exercitate concret.

Convenția definește discriminarea ca fiind „orice diferențiere, excludere sau restricție

bazată pe sex (...) în domeniul politic, economic, social, cultural și civil sau orice alt domeniu” (art. 1), iar în Preambul recunoaște explicit că discriminarea față de femei violează egalitatea de drepturi și respectarea demnității umane.

Unul din obiectivele generale ale Programului vizează lărgirea concepției drepturilor omului, menționându-se în acest sens că tradițiile și cultura pot contribui la restrângerea exercitării, de către femei, a drepturilor lor fundamentale. Această influență se manifestă sub formă de stereotipuri, obișnuințe și norme care pot da naștere la constrângeri juridice, politice, economice, culturale care frânează afirmarea femeilor. De aceea, în Preambulul Convenției se subliniază că „rolul tradițional al bărbaților în familie și în societate trebuie să evolueze ca și cel al femeilor dacă vrem să se ajungă la o reală egalitate între bărbați și femei”. În acest sens, art. 5 declară că statele trebuie să ia progresiv măsuri pentru schimbarea modelelor de comportament sociocultural pentru a elimina „prejudecățile și practicile cutumiare, sau de alt tip, care sunt bazate pe ideea de inferioritate sau superioritate a unui sex, sau pe imaginea șablon privind rolul bărbatului sau al femeii”.

În art. 10, referitor la educație, se afirmă necesitatea egalității accesului la studii și obținerea de diplome, statele angajându-se să „asigure drepturi egale bărbaților și femeilor în domeniul educației. De asemenea, se enunță necesitatea revizuirii manualelor, a programelor școlare și a metodelor pedagogice în scopul eliminării oricăror concepții stereotipice a rolului bărbatului și femeii în domeniul învățământului.

Considerată în ansamblu, Convenția furnizează un cadru complet pentru combaterea diferitelor obstacole în calea egalității de gen, repunând în discuție schemele culturale care definesc rolul femeii și bărbatului și afirmă egalitatea în drepturi a celor două sexe cât privește educația, munca și toate domeniile vieții sociale.

Declarația și Programul de la Beijing (1995)

Aceste documente au fost adoptate la cea de-a 4-a Conferință mondială a ONU referitoare la femei și reprezintă documentul cheie centrat pe egalitatea între sexe. Ele orientează lupta

¹⁹ A se vedea ONU-Femmes: l'Entité des Nations Unies pour l'égalité des sexes et l'autonomisation des femmes, <https://www.un.org/youthenvoy/fr/2013/07/ONU-femmes-l-entite-nations-unies-legalite-sexes-lautonomisation-femmes/>.

²⁰ Acest document a fost adoptat la 18 decembrie 1979 de către Adunarea generală a ONU și a intrat în vigoare în 1981. A se vedea textul Convenției, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/fconvention.htm>.

globală contra obstacolelor în calea emancipării femeilor, considerată o condiție a realizării unei lumi mai durabile, mai inclusive și mai pașnice.²¹

În spiritul principiilor fundamentale ale ONU care proclamă drepturile fundamentale ale omului, Declarația de la Beijing afirmă că drepturile femeilor sunt drepturi fundamentale ale omului: „promovarea femeilor și a egalității între bărbați și femei sunt un aspect al drepturilor omului; sunt o condiție a justiției sociale; sunt un obiectiv care nu interesează exclusiv femeile; sunt singurul mijloc de a clădi o societate viabilă, justă și dezvoltată (...)”.

Programul de acțiune stabilește direcțiile de urmat pentru aplicarea punctelor din Declarație, pentru promovarea realizării integrale și universale a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale femeilor.

În acest sens, obiectivul strategic B referitor la „educația și formarea femeilor” afirmă că „educația este un drept al omului și un mijloc esențial de a atinge obiectivele egalității, dezvoltării și păcii, (...) un învățământ nediscriminatoriu contribuind la instaurarea unor relații mai egalitare între femei și bărbați”.

În elaborarea obiectivelor de acțiune s-a plecat de la constatarea că în ciuda unor progrese, mai ales cât privește accesul la educația primară, în materie de educație fetele se confruntă încă cu discriminarea în multe regiuni ale lumii, din cauza tradițiilor, a caracterului sexist al materialelor didactice și a programelor școlare, a lipsei de unități de învățământ adecvate, ceea ce are ca efect slabe rezultate școlare, sau abandonul școlar, acces redus la învățământul superior sau tehnic etc.

Pentru ameliorarea acestei situații, Programul prevede o serie de măsuri concrete: obiectivul B1 – acces egal la educație, ameliorarea calității educației și egalitatea accesului la educație pentru fete și băieți; B2 – eliminarea analfabetismului feminin; B3 – ameliorarea accesului la formare profesională, la învățământ științific și tehnic și la educație permanentă; B4 – realizarea unor sisteme educaționale nediscriminatorii; B5- alocarea resurselor necesare realizării de reforme ale

sistemelor de educație și urmărirea îndeplinirii acestora; B6 – promovarea unui proces educațional și de formare de-a lungul vieții pentru fete și femei.

Pentru atingerea acestor obiective, statele sunt invitate să ia măsuri adecvate pentru a lupta contra discriminării care persistă între femei și bărbați în diferite țări, printre care: aplicarea unui sistem educativ atent la diferențele de tratament între sexe pentru a oferi fiecăruia aceleași posibilități în materie de studii și formare și care să asigure participarea egală a femeilor și bărbaților la gestiunea educației, la elaborarea de politici și la luarea deciziilor.

Un raport din anul 2014 constată că după 20 de ani de la adoptarea Declarației și Programului de la Beijing, problematica egalității între sexe continuă să constituie o preocupare importantă a comunității internaționale. Deși au fost realizate progrese importante în materie de școlarizare a fetelor și în domeniul participării femeilor pe piața muncii și în economie, deși s-a ameliorat reprezentarea femeilor în structurile politice naționale, totuși în nici o țară nu a fost instaurată egalitatea deplină a femeilor cu bărbații.²²

Obiectivele Mileniului pentru Dezvoltare al ONU

Prin Declarația Mileniului (septembrie 2000) au fost stabilite 8 obiective de dezvoltare (Obiectivele Mileniului pentru Dezvoltare – OMD -) care definesc un plan de acțiune globală pentru evoluția omenirii până în anul 2015. Aceste obiective se descompun în 20 de ținte, repere concrete în acțiunile de rezolvare a marilor probleme mondiale.

Printre aceste obiective figurează și obiectivele referitoare la egalitatea accesului la educație, respectiv egalitatea între sexe. Astfel, în cadrul celui de-al 3-lea obiectiv intitulat „Promovarea egalității între sexe și emanciparea femeilor”, printre diferitele ținte stabilite este enunțat și obiectivul specific privind „eliminarea disparităților între sexe în învățământul primar și secundar până în anul

²¹ A se vedea textul Declarației și Programul de acțiune, în *Déclaration et Programme de Beijing, Déclaration politique et textes issus de Beijing +5*, ONU Femmes, 2014, pp. 7-229, http://www.onufemmes.fr/wp-content/uploads/2017/01/BPA_F_Final_WEB.pdf.

²² Declarație politică și texte ale sesiunii speciale a Adunării Generale a ONU referitoare la noi măsuri și inițiative pentru aplicarea Declarației și Programului de acțiune de la Beijing, 2014, pp. 229-311, http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/bpa_f_final_web.pdf.

2005, dacă este posibil, și la toate nivelele până în 2015 sau mai târziu” (ținta 3A).²³

Între 2000 și 2015 s-au realizat progrese importante în atingerea obiectivelor stabilite (paritatea sexelor în învățământul primar; creșterea ponderii femeilor în structurile reprezentative; creșterea numărului de femei salariate în domeniul neagrícola etc.). Cu toate acestea, printre aspectele care au ridicat cele mai multe probleme figurează, pe lângă eradicarea sărăciei și reducerea inegalităților, asigurarea egalității de gen, femeile continuând să fie dezavantajate în domeniul accesului pe piața muncii, în domeniul salariilor și în materie de luare a deciziei.²⁴

Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă

Adoptată în 2015, Agenda 2030, document intitulat „Transformarea lumii noastre”, propune, într-o viziune globală, un program de schimbare a omenirii, prin stabilirea a 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă și 169 de ținte (obiective specifice) ce corespund marilor domenii de acțiune (eradicarea sărăciei, securitate alimentară, educația, creșterea economică, protecția mediului, edificarea unei societăți mondiale pașnice și inclusive etc).²⁵

Fac parte din aceste obiective și domeniul egalității între femei și bărbați (ODD5) și cel referitor la realizarea unei educații de calitate pentru toți (ODD4), pentru care au fost formulate ținte specifice și enunțate mijloacele de realizare concretă.

Stabilirea unui obiectiv strategic pentru egalitatea între sexe arată importanța deosebită a acestei dimensiuni pentru dezvoltarea globală. În acest sens, ODD 5, intitulat „Realizarea egalității sexelor și emanciparea tuturor fetelor și femeilor”, este un obiectiv transversal al Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, realizarea lui antrenând efecte pozitive, directe și indirecte, și asupra altor domenii ale Agendei

²³ A se vedea OMD 3, <http://www.un.org/fr/millenniumgoals/gender.shtml>.

²⁴ A se vedea Raportul ONU din anul 2015, *Objectifs du Millénaire pour le développement: Rapport 2015*, ONU, 2015, http://www.un.org/fr/millenniumgoals/reports/2015/pdf/rapport_2015.pdf.

²⁵ A se vedea Rezoluția adoptată de Adunarea generală a ONU din 25 septembrie 2015 (A/RES/70/1), *Transformer notre monde: Programme de développement durable à l'horizon 2030*, <http://undocs.org/fr/A/RES/70/1>.

2030 (economic, social, mediu).²⁶

Astfel, documentul specifică că egalitatea între femei și bărbați este o provocare majoră pentru evoluția omenirii, este nu numai o problemă politică și etică, ci și o condiție și garanție a realizării eficiente a politicilor de dezvoltare durabilă. De asemenea, egalitatea între sexe nu este doar un drept fundamental al omului, dar și o bază necesară pentru edificarea unei lumi pașnice, prospere și democratice. Garantarea egalității de acces a fetelor și femeilor la educație, la sănătate, la o muncă decentă și la reprezentare în procesul de decizie politică și economică este o condiție care favorizează o transformare pozitivă în întreaga lume. În ciuda acestei importanțe majore și în ciuda unor progrese semnificative, femeile sunt încă victime ale violenței și discriminărilor bazate pe sex. În anul 2014, 143 de țări au înscris principiul egalității între femei și bărbați în constituțiile lor, însă alte 52 de țări mai trebuie să-și asume acest angajament.

Pentru atingerea ODD5 sunt formulate 6 ținte printre care: eliminarea, în întreaga lume, a tuturor formelor de discriminare față de fete și femei; eliminarea din viața publică și din viața privată a tuturor formelor de violență față de femei și fete; eliminarea practicilor prejudiciabile (căsătoriile precoce, căsătoria copiilor etc.); lupta contra prejudecăților care constituie un obstacol pentru realizarea egalității între femei și bărbați.

La rândul său, ODD4 vizează „Asigurarea accesului la o educație de calitate, în condiții de egalitate și promovarea oportunităților de învățare pentru toți de-a lungul întregii vieți”. Stabilirea unui obiectiv strategic în domeniul educației demonstrează prioritatea acestei problematice pentru dezvoltarea globală în următorii 15 ani.²⁷

O educație de calitate este nu numai fundamentul pentru exercitarea reală a drepturilor omului, dar ea este privită ca având un impact pozitiv și asupra altor domenii ale Agendei (în materie de venituri, locuri de muncă, productivitate, sănătate, egalitate între sexe, egalitate economică și socială, angajament

²⁶ A se vedea ODD5 și țintele corespunzătoare, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/fr/gender-equality/>.

²⁷ A se vedea ODD4 și țintele specifice, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/fr/education/>.

civic și durabilitatea mediului).

Si în acest domeniu, deși s-au înregistrat evoluții pozitive cât privește accesul la educație la toate nivelele și a crescut rata de școlarizare, în special pentru fete, mai trebuie făcute eforturi consistente pentru a atinge obiectivele în domeniul educației universale. În ciuda faptului că s-a realizat egalitatea între femei și bărbați în învățământul primar, puține țări au atins această țintă la toate nivelele educaționale. Pentru realizarea ODD4 au fost identificate o serie de ținte, dintre care unele sunt în legătură directă cu egalitatea între sexe: accesul, până în 2030, în mod egal, pentru toate fetele și băieții, la un ciclu complet de studii primare și secundare gratuit și de calitate; acces egal al tuturor fetelor și băieților la o educație tehnică, profesională sau terțiară, inclusiv universitară, de calitate; eliminarea, până în 2030, a inegalităților dintre sexe în domeniul educației și asigurarea egalității de acces a persoanelor vulnerabile, la toate nivelele de învățământ și de formare profesională; dobândirea, până în 2020, de către toți elevii, de cunoștințe și competențe necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, în special prin educație pentru dezvoltare, prin educație pentru egalitatea de gen, prin educație pentru cetățenie mondială, de încurajare a diversității culturale.

Adaptarea sistemelor de educație la aspectele de gen permite crearea unui mediu de învățare sigur, non-violent, eficace și inclusiv. Prin realizarea acestor obiective în domeniul educației se urmărește reducerea inegalității între sexe și a consecințelor acesteia, inegalitatea și discriminarea în materie de

educație traducându-se prin absența de competențe și prin posibilități limitate pe piața muncii pentru tinerele fete și șanse mai mici în viață în general.

Concluzie

Deși s-au realizat progrese semnificative în domeniul egalității între femei și bărbați, există încă importante disparități între sexe în numeroase domenii, începând cu sistemul de educație, în domeniul economic, politic, cultural, care limitează fetele/femeile și băieții/bărbații la roluri sociale tradiționale, restrângând astfel posibilitățile, în special ale femeilor, de realizare personală și de integrare pozitivă în societate.

Realizarea egalității de gen presupune, așa cum prevăd diferitele norme și mecanisme internaționale, inițiative și acțiuni concrete și ferme care să vizeze eliminarea disparităților dintre sexe, a atitudinilor sexiste și a discriminării pe bază de sex, ceea ce presupune elaborarea de politici publice, strategii și proiecte care contribuie la democratizarea societăților actuale, adică la realizarea de societăți în care femeile și bărbații să aibă posibilități egale de participare la toate tipurile de activități sociale, să beneficieze în aceeași măsură de drepturi economice, sociale, politice și culturale și să aibă aceleași responsabilități și obligații.

Realizarea unei educații inclusive și de calitate este un obiectiv important al școlii pentru că pregătirea școlară și profesională sunt condiții pentru emanciparea femeii, pentru schimbarea locului și rolului acesteia în societate, în progresul condiției femeii.

Bibliografie:

- Gaussel, M., (2016), „L'éducation des filles et des garçons: Paradoxes et inégalités”, în *Dossier IFE* no.112, oct., Paris, <https://edupass.hypotheses.org/1036>;
- Malbois, F., (2002), „Les paradigmes de l'égalité/différences et du sexe/genre. Ou les deux réponses du féminisme occidental à l'énigme de la „différence des sexes”, în *Nouvelles Questions Féministes*, vol. 21 (1), pe <https://www.cairn.info/revue-nouvelles-questions-feministes-2002-1-page-81.htm>;
- Nation Education Union (NEU) și UK Feminista (2017), *It's Just Everywhere. A study on sexism in schools - and how we tackle it*, <https://neu.org.uk/sites/neu.org.uk/files/sexism-survey-feminista-2017.pdf>;
- Nicholson, L., și Vuille, M., (2009), „Comment interpréter le genre”, în *Nouvelles Questions Féministes*, vol. 28/3, pe <https://www.cairn.info/revue-nouvelles-questions-feministes-2009-3-p>

age-62.htm;

ONU, (2015), *Objectifs du Millénaire pour le Développement: Rapport ONU - 2015*, http://www.un.org/fr/millenniumgoals/reports/2015/pdf/rapport_2015.pdf;

ONU, (2018) *Rapport annuel ONU – Femmes sur l'autonomisation des femmes et l'égalité des sexes dans le monde 2017-2018*, <http://www2.unwomen.org/-/media/annual%20report/attachments/sections/library/un-women-annual-report-2017-2018-foreword-activists-fr.pdf?la=fr&vs=417>;

Rodat, S., (2017), „De la rolurile și identitățile de gen la modelele „doing gender” și „undoing gender”, *Revista română de sociologie*, anul XXVIII, nr.3-4 (Abordări sociologice contemporane ale genului), București, pe http://www.revistadesociologie.ro/sites/default/files/07-srodat_0.pdf;

Sarlet, M. și Dardenne, B., (2012), „Le sexisme bienveillant comme processus de maintien des inégalités entre les genres”, în *L'Année Psychologique*, PUF, vol.112(3), pe <https://www.cairn.info/revue-l-annee-psychologique1-2012-3-page-435.htm>;

Théorie du genre. Cours universitaire développé par l'UNESCO, Ed.UNESCO, pe http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/BSP/GENDER/PDF/L1final_01.pdf;

Institutul de Științe ale Educației, UNICEF, (2004), *Perspective asupra dimensiunii de gen în educație*, Ed. MarLink, București, pe <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/perspective-asupra-dimensiunii-de-gen-in-educatie.pdf>.